

Skogshistoriska Tidender

ÅRGÅNG 20
NR 1 · 2014

20

Maj
Tisdag

Österström
Medelpad

22

Maj
Torsdag

Tagel
Småland

3

Juni
Tisdag

Hunneberg
Västergötland

Våra excursioner 2014

10

Juni
Tisdag

KSLA
Stockholm

21

Augusti
Torsdag

23

Augusti
Lördag

24

Augusti
Söndag

20

Augusti
Onsdag

22

Augusti
Fredag

Umeå-Lycksele
Lapland

26

Augusti
Tisdag

27

Augusti
Onsdag

Mora och Orsa
Dalarna

16

September
Tisdag

Finspång
Östergötland

19

September
Fredag

Jämshög
Blekinge

4

November
Tisdag

Uppsala
Uppland

Hans-Jöran Hildingsson
Ordförande i Skogshistoriska Sällskapet

Vi ska bli fler!

VÄLKOMMEN TILL ETT NYTT VERKSAMHETSÅR med Skogshistoriska Sällskapet.

DU HAR I DETTA UTSKICK fått två exemplar av Tidender. Avsikten med extranumret av tidningen är att få din hjälp med att värva ytterligare en medlem – eller fler – till sällskapet. Presentera vår verksamhet genom att överlämna Tidender till någon du tror kan vara intresserad. Du bör känna dig ganska komfortabel med uppgiften då bland annat hela årets exkursions- och seminarieprogram presenteras i detta nummer. Om många av våra medlemmar målmedvetet går in för att värva en eller flera medlemmar så kommer det hända mycket positivt.

AV ÅRSREDOVISNINGEN FÖR 2012 kan du notera att vi för närvarande är i obalans avseende intäkter och kostnader. Vi måste öka intäkterna och sänka kostnaderna. Medvetet tog vi på oss extra kostnader under 2012 för att tillsammans med det regionala nätverket etablera och utveckla idéffödet kring exkursioner, seminarier, artiklar, reportage och medlemsvärvning. Vi ska alltid sträva efter att hålla en sådan kvalitet på våra aktiviteter och det vi presenterar i tidning och årsskrift att vi framförallt har nöjda medlemmar men samtidigt attraherar fler att teckna medlemskap. Stort tack på förhand för att du engagerar dig i medlemsvärvandet!

DET ÄR EN ÄMNES- OCH innehållsmässigt spännande bredd på årets exkursioner och seminarier. Det skulle förvåna om inte flera av dem blir fulltecknade tidigt. Eftersom exkursionerna äger rum på olika platser i landet har vi utmärkt möjligheter att kontakta skogs- företagens närbelägna kontor för att marknadsföra respektive exkursion. Det bar frukt förra året och är ett konkret exempel på aktiv medlemsvärvning. Och vi når yrkesaktiva.

SKOGSTIDNINGARNAS KALENDARIER ÄR ett annat sätt att nå ut i Skogssverige. Den möjligheten värdesätter vi verkligen och utnyttjar så mycket det går.

VI HÖGPRIORITERAR UNDER DETTA ÅR värvandet av nya medlemmar till Skogshistoriska Sällskapet. Varför? Jo, vi måste få upp medlemsantalet för att erhålla en stabilare ekonomisk bas för den fortsatta verksamheten. Men väl så angeläget är att föra fram de skogshistoriska budskapen. Detta får du höra mer om på årsstämman i Uppsala i slutet av mars. Vi ses då!

Skogshistoriska Sällskapet

- Tar vara på kunskaper om skogens historia som finns hos skogsägare och de som har – eller har haft – sin verksamhet i skogen.
- Visar på skogens betydelse i historien och hur man kan dra lärdom av tidigare erfarenheter.
- Lyfter fram de kulturhistoriska värdena i skogen och arbetar för att lämningar från tidigare brukande bevaras och sköts.
- Bidrar till att föra in skogshistoriska aspekter i beslut som berör dagens skogar och skogspolitik.
- Stimulerar skogshistorisk forskning.

Välkommen som medlem!

Som medlem får du tidningen Skogshistoriska Tidender fyra gånger per år samt Årsskriften som kommer ut kring nyår. Du är också välkommen att delta i de exkursioner som varje år arrangeras på skogshistoriskt intressanta platser i landet. Årsavgift 300:–. (Studierande 100:– och familjer 400:–)

Anmäl dig via hemsidan. Eller kontakta Skogshistoriska Sällskapets kassör Bengt Stenerås på telefon 0511-167 88, 0703-91 67 88 alternativt e-post: bengt.steneras@swipnet.se. Du kan också betala årsavgiften direkt på pg 480 61 67-5. Ange namn, adress och "Ny medlem". www.skogshistoria.se

Styrelse

Hans-Jöran Hildingsson, ordförande
031-335 66 31, 0706-83 61 19 hans-joran.hildingsson@skogssallskapet.se

Erik Valinger, vice ordförande
090-786 83 35, 0730-66 99 83, erik.valinger@slu.se

Christer Sundquist, sekreterare
0240-127 56, 0706-35 00 63, christer.sundquist@telia.com

Bengt Stenerås, kassör, Tullportagatan 9, 532 30 Skara,
0511-167 88, 0703-91 67 88, bengt.steneras@swipnet.se

Lars Klingström, redaktör
070-523 51 70, lars@klingstrom.net

Irène Gustafson
0950-177 42, 070-603 80 39, irene.gustafson@lycksele.se

Jan Sandström
08-656 23 08, 070-603 98 11, jan.g.sandstrom@telia.com

Regionala kontaktpersoner

Eje Andersson	Luleå	0706-88 10 01	eje.andersson47@gmail.com
Gunnar Andersson	Umeå	0705-94 42 61	ann-britt.andersson@mariehem.net
Björn Andrén	Örnköldsvik	0706-02 77 11	bjorn.andren@telia.com
Ulf Viklund	Holmsund	0705-43 55 34	ulf.vi@telia.com
Per Persson	Bergeforsen	0703-11 83 05	alaper@telia.com
Göran Junevik	Alfta	0706-34 78 08	goran.junevik@helsingenet.com
Rune Dehlén	Orsa	0730-77 00 23	rune.dehlen@telia.com
Lars-Olof Österström	Mora	0706-34 34 63	lars-olof@finngarden.se
Bo-Göte Jordansson	Karlstad	0706-49 60 43	bo-gote.jordansson@telia.com
Roland Hörnfeldt	Uppsala	0702-18 40 03	roland.hornfeldt@slu.se
Gustav Fredriksson	Bräkne-Hoby	0705-18 67 24	gustavfredriksson@telia.com
Anders Söderlund	Ljungskile	0703-14 16 44	anfasterodgard@telia.com
Dag Kihlblom	Mjölby	0706-23 41 81	dag.kihlblom@gmail.com
Carl-Gustaf Liderfelt	Eksjö	0702-93 03 76	cg.liderfelt@gmail.com
Sven Sjunnesson	Broby	0706-43 86 81	sven.sjunnesson@telia.com

Skogshistoriska Tidender

Medlemstidning för Skogshistoriska Sällskapet.
Utkommer med 4 nummer per år. ISSN 1401-9481
Redaktion: Lars Klingström och Hans-Jöran Hildingsson

Kontaktadresser: Se ovan
Upplaga: 1 300
Layout/original: Energi Reklambyrå AB
Tryck: DanagårdLiTHO

Noterat

Välkommen till Uppsala!

Årsstämma fredag den 28 mars

Skogshistoriska Sällskapet genomför i år sin sedvanliga årsstämma i Uppsala. Vård i lärdomsstad blir Mellanskog medan Skogforsk ställer upp med lokaliteterna.

Förutom sedvanlig årsstämma får vi också ta del av hur den skogshistoriske nestorn, Lars Kardell och hans betydligt yngre kollega Anna-Maria Rautio ser på ämnet skogshistoria. Den något provokativa titeln på deras respektive anföranden och diskussion är "Har vi någon nytta av skogshistoria?"

Hitta dit!

Skogforsk ligger i Uppsala Science Park, inte långt från Universitetssjukhuset. Adressen är Dag Hammarskjölds väg 36A. För dem som kommer med tåg finns flera busslinjer att välja på från Uppsala C. Hållplatsen ligger i Skogforsks omedelbara närhet.

Obligatorisk anmälan om deltagande till Sällskapets sekreterare Christer Sundquist senast måndag den 24 mars. Meddela också om du av allergiska eller andra skäl har speciella önskemål om lunchmaten.

E-post: christer.sundquist@telia.com
Telefon: 0706-35 00 63

Program

- 09.15** Registrering och kaffe
- 10.00** Mellanskogs styrelseordförande Karin Perers berättar om föreningens verksamhet.
- 10.30** Skogshistoriska Sällskapets Årsstämma 2014
- 12.00** Lunch, restaurang Sven Dufva.
- 13.00** Har vi någon nytta av skogshistoria? Anföranden av professor emeritus Lars Kardell, allt för välkänd för att

behöva någon närmare presentation, samt Anna-Maria Rautio, doktorand i skogshistoria vid SLU och mottagare av Skogshistoriska Sällskapets Örtug 2012.

Därefter räknar vi med en livlig diskussion som förhoppningsvis ska ta bort frågetecknet efter rubriken. Moderator: Hans-Jöran Hildingsson.

14.30 Avslutning, kaffe.

Apropå den gamla bilden i förra numret

Bilden på spärballongerna vid de resliga tallarna väckte minnen till liv hos Arne Hedin, Uppsala, som själv var med då det begav sig. Så här skriver han:

"Den här händelsen utspelade sig troligen vårvintern 1958 eller 1959 i Mo och Dom-sjöes skogar mellan Björna och Gideå bruk. I samarbete mellan bolagets skogsvårdsavdelning och tekniska avdelning utvecklades metoden i en frisk pionjärande. Thorsten Andrén var skogsvårdschef och med Erik "Kirre" Edlund som assistent. Den tekniska utvecklingen leddes av Gösta Cassel (jm 1945) som hade flygcertifikat och flög i tjänsten. Göstas närmaste man när det gällde metodutveckling och rationalisering var skogsmästaren Arne Svensson, som efter många år hos Modo kom till SkogForsk.

Det är just den glade och förväntansfulle skåningen Arne som står i "korgen" beredd att samla ympris. Det visade sig inte så lätt att förflytta sig bland träden och ballongerna packades ihop efter ett par dagar.

I övrigt vet jag inte mer om detta projekt, annat än att det aldrig togs upp igen. Det var alltför krångligt och krävde nästan så gott som helt vindstilla för att fungera. Minsta vind gjorde att linorna trasslade in sig i trädens grenar."

Arne Hedin letade i sina gömmor och fann med visst besvär den bifogade bilden. Tilläggs bör att han också fick anledning att söka sin gamle arbets-kamrat Arne Svensson, men möttes av beskedet att denne gick bort för några år sedan.

Tidender tackar Arne för mycket intressant information!

Allt fler tipsar Skogshistoriska Sällskapet

Mycket glädjande har antalet tips ökat under det senaste året. Tips om intressanta ämnen som kan bli en artikel, exkursion eller en uppsats i Årsskriften är alltid mycket välkomna.

Vi vet att det bland Sällskapets medlemmar finns många som har unika kunskaper om skogshistoria eller kanske känner till någon som skulle vara värd att intervjuas. Just personliga minnen från förr är intressanta eftersom de ju med tiden riskerar att helt försvinna.

Kontakta någon i styrelsen eller någon av de regionala kontaktpersonerna. Adresser på motstående sida.

Första svenska skogsfilmerna censurerades

Den 24 mars 1924 bildades Skogsvårdsstyrelsernas Filmförening med uppgift att producera instruktionsfilmer för skogsbruket. Inspelningarna av filmen *Uppdragning av skogsplantor*, inleddes samma år – men premiären försenades. Statens biografbyrå som också var censurmyndighet invände mot en textruta och först året därpå nådde filmen publiken.

TEXT LARS KLINGSTRÖM

VAD VAR DET DÅ SOM Statens biografbyrå ansåg så anstötligt i en film om skogsplantering? Jo, en av textrutorna i den i övrigt helt stumma filmen angav att man för frösådden lämpligen kunde använda "en urdrucken klass II pilsnerflaska". Sådan var tidsandan 1924. Det här var ju bara två år efter den folkomröstning om ett rusdrycksförbud som slutade med en mycket knapp seger för motståndarna till ett sådant. Sedan texten ändrats kunde filmen visas.

BAKGRUNDEN TILL SKOGSSTYRELSENAS engagemang i filmbranschen var de möjligheter som de allt fler och populära biograferna erbjöd. Standardlängden för den tidens långfilmer var en timme och 20 minuter. Det gjorde att i princip alla filmer föregicks av en förfilm för att fylla ut i de gängse två timmar som en biografreställning då omfattade.

Länsjägmästaren i Stockholms län, Eric Hedeman-Gade ingick i den filmkommitté som bildades 1921 med syfte att utnyttja det nya mediet. Det var också han som tillskrev övriga skogsvårdsstyrelser, hushållningssällskap samt jord- och skogsbruksskolor med förslag att teckna andelar i föreningen.

Trots ett mycket ljumt intresse kunde Skogsvårdsstyrelsernas Filmförening bildas den 24 mars 1924, alltså för nästan exakt 90 år sedan.

Under krigsåren på 1940-talet ströps importen av kraftfoder. Flera svenska massabruk kompletterade produktionen med fodercellulosa – och SoL-film hjälpte till med marknadsföringen.

DEN FÖRSTA FILMEN OM skogsplantor spelades in av den på den tiden mycket kände fotografen och filmaren Hasse W. Tullberg som drev företaget Tullberg-film. Inspelningarna gjordes i Solna plantskola i enlighet med det manus som skrivits av Eric Hedeman-Gade själv. Senare köpte föreningen in ytterligare en film som producerats av Tullberg, Timmerflottnings och av bolaget AM-film, Skogsbrandsläckning.

De första åren spelades filmerna in på 35 mm nitratfilm, ett ytterst brandfarligt material som krävde mycket noggrann hantering för att inte självantända. I början av 1930-talet kom sedan tekniken med 16 mm acetatfilm som var betydligt enklare att hantera. Dock var instruktionsfilmer av den här typen långt ifrån någon succé under de här åren. Till exempel noterades under 1938 bara 25 utlåningar.

UNDER 1930-TALET smög det sig också in tyska filmer i sortimentet. De handlade om konstgödning och var producerade av I.G. Farben, ett företag som idag mest är ihågkommet

Skogsfilmrådet sammanträder 1947. Sittande vid bordsändan Eric Hedeman-Gade som 1924 var med om att bilda Skogsvårdsstyrelsernas Filmförening.

Inspektion av "Sveriges gröna tröja" 1949 invid flottningsrännan från Dalälven i Marma. Vid kameran Sven Olsson och till vänster Stig Hammar som under många år närmast personifierade SoL-film i den dubbla rollen som chef och regissör.

för att ha tillverkat giftgasen Zyklon B. Svenska forskare reagerade över att de gödselmedel som rekommenderades inte överensstämde med svenska resultat och filmerna försvann därför från utbudet.

År 1938 gick Skogsvårdsstyrelsernas filmförening upp i den nybildade Föreningen Lantbruks- och Skogsbruketsfilm, LoS-film. Den nya föreningen skulle på allvar utveckla konceptet med instruktionsfilmer för dessa båda areella näringar. Men kriget kom emellan och det dröjde därför till 1941 innan den nya föreningens första film "Fodercellulosa – dagens foder" låg klar för visning. Det var bristen på kraftfoder i jordbruket som gjorde att man vid sulfat- och sulfatfabrikerna då kompletterade tillverkningen med "trähavre" som användes för vinterutfodringen av både kor och hästar.

UNDER HELA 1940-TALET FÖLJDE sedan en rik produktion av främst jordbruksfilmer men också flera skogsbruketsfilmer. Målgruppen var nu främst skolor och antalet visningar ökade stadigt. Filmen *Vårbruk* nådde till exempel 467 visningar och sågs av nästan 20 000 personer.

Man filmade också nya versioner av tidigare filmer, bland annat *Uppdragning av skogsplantor*, men nu i färg. Filmen *Skogssodling* från 1945 handlar om bländning, det vill säga att bara

avverka de stora träden och lämna de övriga att växa vidare. Att det var en metod som efter bara ett fåtal år helt skulle överges till förmån för trakthyggesbruk, var det förmodligen inte något som filmerna anade.

ÅR 1948 KASTADE MAN OM orden i namnet Lantbruks- och Skogsbruketsfilm till Skogs- och Lantbruksfilm, för att kunna använda en positivare förkortning av namnet: SoL-film istället för det för dem som förstod engelska inte så lyckade LoS-film. Det blev inledningen på SoL-films mest framgångsrika period med en strid ström av filmer, om både skogsbruk och jordbruk, dock med tonvikt på det senare. Med den kände författaren Albert Viksten som manusförfattare gjordes *Sveriges gröna tröja*, vilken kan ses som en näst intill hyllning till den svenska skogen. Det var också den filmen som på allvar satte SoL-film på kartan och gjorde att den glada solen blev ett begrepp på skolfilmsmarknaden. Andra titlar är *Skogen* kan ge mer, en titel som skulle plasa även idag och den film som *Tidender* erbjöd sina läsare i förra numret; *Hjul i skogen*. En annan titel som väl stämmer överens med det tidiga 1950-talets intentioner för skogsbruket är *Värdefull skog på vanskött mark*. ●

Producera fortfarande film

– Jo, vi är en i högsta grad aktiv förening och producerar film och läromedel också idag. Det säger Ralph Engstrand, Föreningen SoL-films, sekreterare och kassör.

Filmerna produceras på uppdragsbasis men föreningen har också ett arkiv som innehåller cirka 140 filmer och som fortfarande är aktuella till sitt innehåll.

– Dessutom finns ett historiskt arkiv, som ännu inte är fullständigt genomgått, fortsätter Ralph. Många av filmerna är överförda till antingen DVD eller i en del fall VHS. Men det finns också flera rariteter som väntar på att föras över till format som gör att de kan visas.

En del av det historiska arkivet finns hos Centrum för Näringslivshistoria i Bromma. Där finns idag världens största näringslivshistoriska arkiv med mer än 60 000 hyllmeter.

– Vi hoppas att vi en dag ska ha lyckats föra över det mesta av våra filmer till digitala media för att däri-

genom göra denna kulturhistoriska skatt tillgänglig för fler – inte minst forskningen.

Föreningen SoL-film har idag 86 medlemmar, varav de flesta är naturbruksskolor.

Både förening och företag

Det är inte helt lätt att följa turerna i SoL-films historia. Skogsvårdsstyrelsernas Filmförening avvecklades 1938 och gick istället in i den då nybildade Föreningen Lantbruks- och Skogsbruketsfilm.

Som den nya föreningens något otypliga namn anger handlade det nu i ökad omfattning om filmer som vände sig till landets bönder. Den som kan ta åt sig äran av det var Anders Bjelle, direktör för Lantbrukets Tidningsförlag, LT, ett förlag inriktat på agrara fackböcker och läromedel (en föregångare till dagens LRF Media). Bjelle fick upp ögonen för filmmediets möjligheter vilket resulterade i att LT bildade en särskild filmavdelning. Den gavs namnet Lantbruks- och Skogsbruketsfilm, oftast förkortad LoS-film. Dess uppgift var att producera och distribuera filmer och bildserier om jord- och skogsbruk för skolorna. Att namnet 1948 ändrades från

LoS-film till SoL-film brukar tillerkännas Volvos agronom Börje Jonsson som såg den negativa kopplingen till LoS. Istället blev en glad sol företagets symbol.

Produktionsbolaget SoL-film producerade 260 filmer och 100 bildspel fram till 1970 då verksamheten avvecklades.

Föreningen SoL-film har hela tiden varit verksam parallellt med produktionsbolaget med samma namn. Gränserna mellan de båda verksamheterna har varit närmast osynliga, bland annat har samma personer varit engagerade i både företaget och föreningen.

Tufft för eleverna vid första skogsskolorna

Lasse Edlund,
hedersmedlem
i Skogshistoriska
Sällskapet.

Långa dagar med skogsarbete. Om kvällarna flera timmars antecknande efter lärarens diktamen. Då utbildningen vid landets skogsskolor drog igång på 1860-talet fanns inga läroböcker utan de fick skrivas av eleverna själva. En av dessa handskrivna rariteter, från Ombergs skogsskola, ägs idag av Lasse Edlund, hedersmedlem i Skogshistoriska Sällskapet.

Skogsskolan på Omberg förestods av jägmästaren Carl Magnus Sjögren, som efter tyska influenser var en varm anhängare av kalhyggen. Han var också en mycket skicklig hagelskytt och fågeljägare som brukade briljera genom att skjuta double, det vill säga fälla två fåglar, en med vardera pipan utan att ta bössan från axeln.

TEXT LARS KLINGSTRÖM

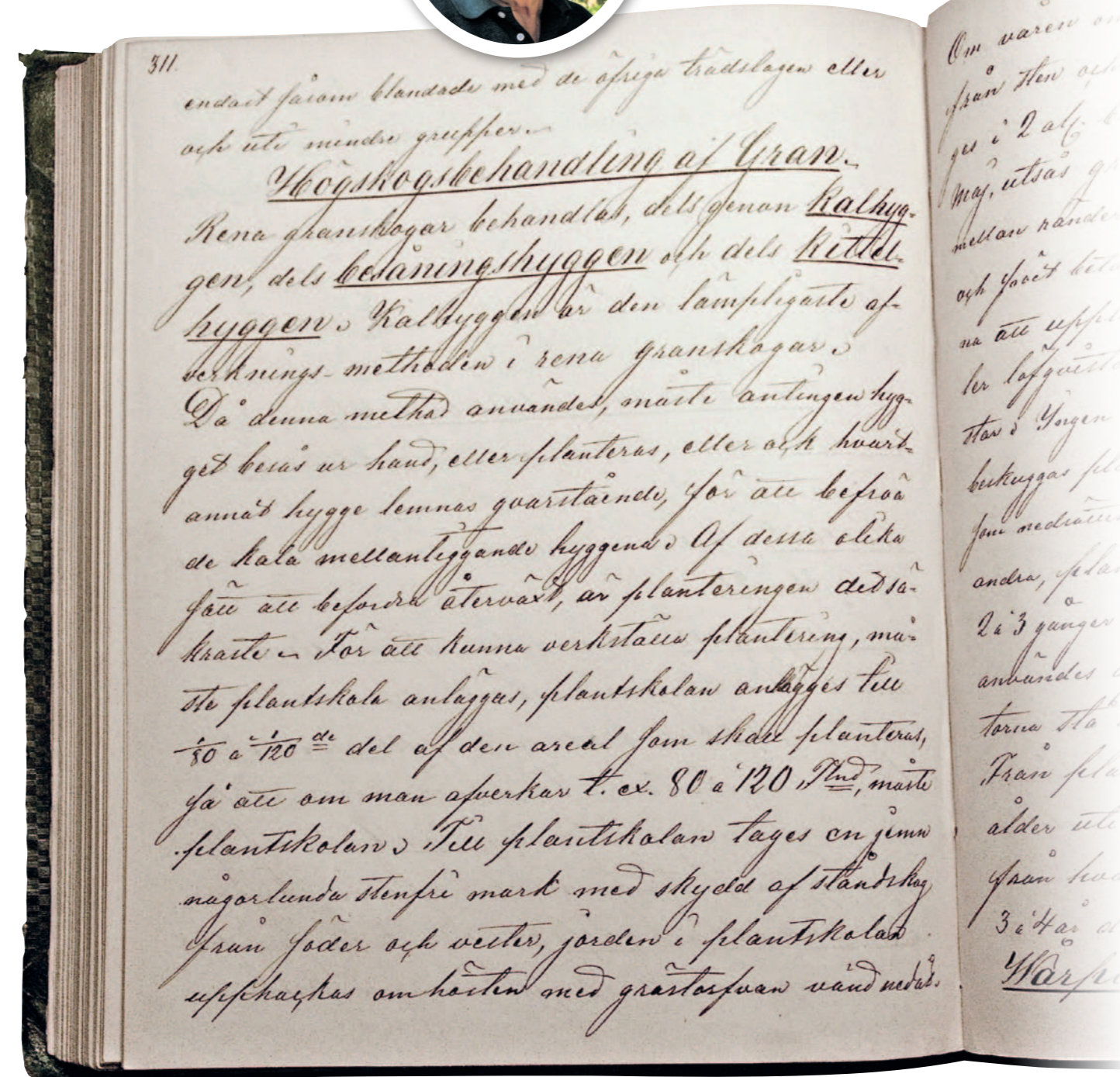
» DEN HANDSKRIVNA BOKEN innehåller mer än 400 sidor. De är alla fullskrivna med pryddlig piktur. Där finns inga stödlinjer. Handstilen är ofattbart jämn, felskrivningar och rättelser ytterst sällsynta liksom bläckplumpar av det slag som en gång var alla skolbarns fasa.

– Min farfar fick den 1915 i gåva av arvingarna till E.A. Thorsell, ”Jägarn” kallad, som då var bokhållare på Åmots Bruk i Gästrikland. Så småningom ärvdes den av min far, Åke Edlund, som 1959 skänkte den till mig.

OM DENNE E.A. THORSELL förtäljs inget mer, men Lasse Edlund har på olika sätt lyckat fastställa att boken verkligen kommer från Ombergs skogsskola.

Den är vackert inbunden med namnet E.A. Thorsell präglad på omslaget. Ryggens titel ”Jagd-bok” avslöjar den tidens syn på vad som var en skogsmans viktigaste syssla. Så inleds också boken med ett drygt 100 sidor långt avsnitt om just jakt. Kanske var det ett smart sätt

En skogsmans hufvuduppgift är att på möjligt minsta areal uppdraga den vid olika förhållanden största och värdefullaste virkesmassa, samt att icke allenast bibehålla, utan äfven att till största möjliga höjd föröka jordkraften å densamma.

att fånga de nyantagnas intresse att börja med avsnittet ”Stora och lilla jakten” och sedan glida över på de andra ämnena:

Skogsteknologi, lagar, naturkunskap, botanik, skogshushållning, beskydd, hjälpgallring, skogsindelning med flera. Boken avslutas med räkning där eleverna bland annat fick lära sig att beräkna volymen på en kolmila.

– AVSNITTET OM JAKT ÄR visserligen både långt och innehållsrikt, men jag är fram-

förrallt imponerad över vilka skogliga kunskaper det fanns redan på den här tiden, säger Lasse Edlund. Mycket av det som står i boken är högst relevant också idag. Man kan fråga sig varför det skulle behöva dröja ytterligare nästan ett halvt sekel innan Sverige fick en skogslagstiftning som på allvar tog sig an den utarmning av framförallt de norrländska skogarna som då just hade tagit fart. ●

Inledningen på kapitlet Högskogsbehandling av gran. ”Rena granskogar behandlas dels genom kalhyggen, dels besäningshyggen och dels kittelhyggen. Kalhyggen är den lämpligaste afverkningsmetoden i rena granskogar. Då denna method användes, måste antingen hygget besås ur hand, eller planteras, eller och hvartannat hygge lemnas quarstående, för att befröa de kala mellanliggande hyggena. Af dessa olika sätt att befördra återväxt, är planteringen det säkraste. För att kunna verkställa plantering, måste plantskola anläggas 1/80 å 1/120:e del af den areal som ska planteras. Till plantskolan tages en jemn någorlunda stenfri mark i skydd af ståndskog från söder och vester.”

Starten för Ombergs skogsskola var motig. Redan 1863 brann den första byggnaden. Nästa byggnad stod till 1921 då också den brann – och återuppfördes. År 1934 togs skolepoken slut och här blev istället kontor för Domänverket.

Här var det **trakt- hyggen** som gällde

Skogsskolan på Omberg var en av fyra skogsskolor som anlades 1860. Det var i en tid då den svenska staten blivit allt mer medveten om skogens värde – inte minst också att den måste skötas.

Skogsutbildningen i Sverige inleddes 1828 då Kungliga Skogsinstitutet etablerades. Initiativtagare var den för eftervärlden legendariske jägmästaren Israel af Ström, ”skogshushållningens fader” som han ibland också kallas. Efter studier i Tyskland ansvarade denne för skötseln av jaktparken Djurgården och hade också en vision om att utbilda svenska jägmästare i skogsvård. Fram till den här tiden var dessa nämligen jägmästare bara i ordets bokstavliga betydelse. I den högre, tvååriga kursen, började nu de blivande kronojägmästarna att också bibringas skogliga kunskaper.

Men med växande insikter om skogens stora potentialer – inte minst oron för att den höll på att förödas i brist på skötsel – insåg man snart att det inte räckte med bara kunniga jägmästare. Det behövdes också välutbildade skogvaktare som kunde överföra de teoretiska kunskaperna i det praktiska skogsbruket.

Det är i det perspektivet man måste se det onekligen kraftfulla initiativet att samtidigt starta fyra statliga skogsskolor på olika håll i landet, samtliga i, eller i anslutning till kronoparker.

Förutom på Omberg anlades skolor också på Hunneberg samt i Tierp och Böda. Året därpå också i Sillre i Härjedalen. Några år tidigare hade det anlagts en privat skogsskola, Skogshall, i hjärtat av Sörmland. Därutöver fanns ytterligare några privata skogsskolor som hade statligt stöd.

Vid dessa skogsskolor utbildades skogvaktare i de sysslor som dessa vid den här tiden hade att utföra. Professor Lars Kardell beskriver i sitt jätteverk, Svenska skogen och skogen, hur det hand-

lade om såväl basala ämnen som räkning och att kunna skriva en begriplig svenska som specialiserade ämnen som jakt och skogsvård. Han konstaterar också att det var klen beställt med läroböcker, vilket Lasse Edlunds handskrivna bok bär syn för sägen.

Kurserna var ettåriga och antalet elever inte särskilt stort. Första året tog till exempel skolan på Omberg emot sex elever. Undervisningen sköttes där av jägmästaren och storjägaren Carl Magnus Sjögren, som från 1856 fram till sin pensionering ansvarade för verksamheten i kronoparken Omberg.

Under skogsloketiden utvecklades skogsbruket på Omberg. Vågar anlades, liksom plantskola och det arboretum som än idag lockar besökare. Att utbildningen inleddes med jakt var kanske inte bara ett utslag av den tidens traditionella skogsmannasysslor utan förmodligen kanske än mer ett resultat av Sjögrens egen syn. Han var nämligen en fågeljägare av Guds nåde. Av hans efterlämnade jakttagbok framgår att han sammanlagt nedlade omkring 10 000 fåglar, varav hälften rapphöns.

Sjögren hade också gjort flera studieresor till Tyskland och fått inspiration till det trakthyggesbruk han lärde ut till sina elever. I större skala fick han tillfälle att införa denna metod på Finspångs Bruks skogar, där han parallellt med tjänsten på Omberg också var skogschef under åren 1862–1874.

En artikel om Carl Magnus Sjögrens gärning i Finspångsskogarna kommer att publiceras i Skogshistoriska Sällskapets Årsskrift 2014.

Digert exkursionsprogram 2014

Skogshistoriska Sällskapet kan i år erbjuda ett omväxlande program med sju exkursioner – varav en med musikaliska inslag – plus två seminarier. Kronan på verket är den nordiska skogshistoriska konferensen som erbjuder en unik möjlighet att ta del av hur de nordiska skogarna utnyttjades i förhistorisk tid.

SOM VANLIGT ÄR DET Skogshistoriska Sällskapet ambition att fördela exkursionerna över landet för att ge så många medlemmar som möjligt chans att delta. Flera av exkursionerna är resultatet av initiativ som tagits av Sällskapets regionala kontaktpersoner. Skogshistorien är ju i hög grad lokal och det finns i princip oändligt många skogshistoriska företeelser i vårt land som är värda att lyfta fram.

De flesta av Sällskapets exkursioner brukar vara intressanta även för dem som inte är specifikt intresserade av skogliga frågor men som har ett kulturhistoriskt intresse. Vi har noterat att allt fler icke medlemmar hittar till våra exkursioner vilket är mycket glädjande. Varje exkursion brukar resultera i ytterligare några, eller till och med ett stort antal, nya medlemmar.

Vad kostar det?

200 kronor för medlemmar i Skogshistoriska Sällskapet.

300 kronor för övriga.

I priset ingår lunch och kaffe under för- och eftermiddag.

Vid tvådagarexkursioner tillkommer kostnaden för övernattnings och middag. Skogshistoriska Sällskapet brukar alltid kunna erbjuda logi och förtäring till rimlig kostnad. Konferensavgiften för den nordiska skogshistoriska konferensen i augusti avviker kraftigt från de övriga, och ska ses i perspektiv av dels konferens/exkursionens längd, dels det kvalificerade innehållet med flera externa föreläsare.

Tagel – en gård med intressant historia

Tagel omnämns i hävderna första gången 1343. Då bor här en väpnare. Raden av herrskap har sedan dess blivit lång – bland annat representanter för släkterna Douglas, Rappe och Schmiterlöv liksom också en lång rad med bönder, torpare och statare. Om detta och mycket annat berättas vid exkursionen på Tagel i maj.

Under förmiddagen gör vi en rundvandring i de vackra hagmarkerna invid sjön Rymmen. Efter lunch tittar vi på de skogliga försöken nordost om gården. Dagen avslutas med visning av herrgårdsbyggnaden, där tiden stått stilla sedan sista ägarinnan på Tagel, Adelheid von Schmiterlöv, avled 1959.

Tagel ägs sedan detta år av Rappe-von Schmiterlöwska stiftelsen, vars mål är att stödja forskning inom jord- och skogsbruk. SLU har lagt ut ett antal försök i Tagels skogar.

Observera att exkursionen genomförs till fots. Totalt kommer vi att förflytta oss cirka 6 km under dagen.

Antalet deltagare är maximerat till 40. Först till kvarn gäller.

Torsdag den 22 maj

Samling på Tagel kl 09.30 med kaffe. Programmet börjar kl 10.00 och slutar cirka kl 15.30.

Hitta dit. Tagel ligger vid sjön Rymmens sydspets en halv mil nordost om Rydaholm beläget längs riksväg 27 mellan Värnamo och Växjö. I Rydaholm åker man österut mot Moheda. Efter cirka 5 km finns skylt Tagel.

Exkursionsvärdar: Skogshistoriska Sällskapet och Rappe-von Schmiterlöwska stiftelsen

Exkursionsledning: Jan-Åke Lundén, Lars Kardell och Lars Klingström

Anmälan senast söndagen den 18 maj till: Lars Klingström, 070-523 51 70. E-post: lars@klingstrom.net

Kungajaktmuseum, ekopark och hembygdsvärd

År 1539 förklarade Gustav Vasa Halle-Hunneberg för Konungens djurgård med uppgift att producera kött till den kungliga "hofförtäringen". För att bevaka bergen mot tjuvjakt och virkesstöld och för att leverera köttet till de kungliga slotten tillsattes vakter för att bevaka både djuren och skogen.

Om detta, om kungajakter, rovdjursjakt och skogsskolan plus mycket annat får vi ta del av under exkursionen på Hunneberg. Bland annat besöker vi en utställning om äventyraren och storjägaren Llevellyn Lloyd. Start i kungajaktmuseet där bergets intressanta historia exponeras.

Under eftermiddagen guidad tur i egna bilar på berget med besök i Ekoparken Halle-Hunneberg, i gång varande skvaltkvarn, Tunhems ekhage och avslutning med kaffe i Västra Tunhems hembygdsmuseum.

Tisdag den 3 juni

Samling i Kungajaktmuseet kl 09.30 med kaffe. Programmet börjar kl 10.00 och slutar cirka kl 16.30.

Hitta dit. Kungajaktmuseet, ligger på Hunnebergs nordvästra sida, helt nära Wargön.

Exkursionsvärdar: Skogshistoriska Sällskapet, Kungajaktmuseet, Sveaskog och Västra Tunhems hembygdsförening.

Exkursionsledare: Harry Persson, Per Pettersson, Göran Ringels och Bengt Stenerås.

Anmälan senast lördagen 31 maj till: Bengt Stenerås, 0511-167 88 eller 0703-91 67 88. E-post: bengt.steneras@swipnet.se

Starka personligheter i skoglig brytningstid

Under 1800-talets mest expansiva tid i skogen var Österström vid Holmsjön en av Medelpads största arbetsplatser. Här styrde och ställde förvaltaren D J Pontén i grosshandlare Fredrik Bünsows tjänst. Under Ponténs ledning utvecklades den kreativa lösningen att ta virket på rälsbana från Holmsjön över vattendelaren till Indalsälven. Till Österström flyttades under 1940-talet Fagervikssågen, som vid 1800-talets början var Sveriges största vattensåg. Såghuset är idag ett byggnadsminne.

I guidningen ingår även en unik film om "järnvägsflottning" med några sekelgammala filmsekvenser.

Efter lunch på herrgården besöker vi Gudmundstjärn, ett nybygge från 1700-talet och självhushållets dagar. Gudmundstjärns historia rymmer en särskilt stark personlighet, Sara Lena, en tusenkonstnär som utvecklade gården under 1800-talet. Skogshemman liknande detta blev i regel uppköpta av skogsbolag. Gudmundstjärn blev dock kvar i samma släkts ägo och såldes först 1944 till kommunen. Ett 20-tal hus bildar nu ett riksintressant byggnadsminne, som omges av ett naturreservat med ändamål att restaurera och bevara en unik kultur- och naturmiljö.

Tisdagen den 20 maj kl 09.30–17.00

Samling på Bogrundets plantskola kl 09.00, då kaffe serveras. Exkursionen företas med buss som avgår kl 09.30 (Bilar kan parkeras på Bogrundet). Återkomst senast kl 17.00. Bogrundets plantskola ligger nära Midlanda (Sundsvall-Timrå flygplats) och nås enklast via avfart från E4 mot flygplatsen, följ skyltning "Skogsplantskola".

Exkursionsvärd: Skogshistoriska Sällskapet tillsammans med SCA Skog

Exkursionsledning: Per Persson och Jan Sandström

Anmälan senast måndagen den 12 maj till: Per Persson, 070-311 83 05. E-post: alaper@telia.com

Skogsarbetets rationalisering och humanisering – historiskt och framåt

Produktivitetsökningen i skogsbruket har stannat av och skogsarbetet delvis avhumaniserats med rekryteringsproblem som följd. Skogsarbetets image är skamfilad. På 1970-talet gick skogsbruket igenom en liknande kris. Man satsade då på en "humanrationell" arbetsorganisation – ett koncept som var relativt framgångsrikt och stod sig i drygt två årtionden. Sedan krackelerade den typen av organisation.

Är det möjligt att i närtid utveckla en tidsanpassad humanrationell arbetsorganisation som komplement till den produktionstekniska rationalisering som redan kommit igång?

Tisdagen den 10 juni

Samling kl 09.00 med kaffe på KSLA, Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, Drottninggatan 95 B, Stockholm. Programmet börjar 09.30 och slutar cirka kl 16.30

Seminarievärdar: Björn Sprängare (ledarskap) och Bengt Ager (arbetsorganisation)

Exkursionsledning: Erik Valinger

Anmälan senast onsdagen den 28 maj till: Erik Valinger; 090-786 83 35, 0730-66 99 83. E-post: erik.valinger@slu.se

Fler exkursioner på nästa sida

Umeå-Lycksele Lappland

Nordisk Skogshistorisk Konferens 2014

Varje år träffas skogshistoriskt intresserade på den Nordiska skogshistoriska konferensen. Den här gången står Skogshistoriska Sällskapet och Skogsmuseet i Lycksele för värdskapet.

Konferensen har i år temat *Samers och andras tidiga nyttjande av den boreala skogen*. Deltagarna kommer under fyra dagar att under excursioner och seminarier få se och lära om samer och nybyggares skogsutnyttjande. Längs Umeälvens dalgång tittar vi på bland annat fornlämningar, hällkonst, samevisten, flottningsslämningar, laxfiske, baggböleri och skogliga ekoparker.

Vid den avslutande seminariedagen medverkar kvalificerade föreläsare från de nordiska länderna som berättar om tidigt nyttjande av skog.

20–24 augusti 2014

Preliminärt program: Samling onsdag den 20 augusti kl 17.00–18.00 i Umeå, som i år är en av Europas kulturhuvudstäder, vilket uppmärksammas under kvällen. Övernattning i Umeå.

Den 21–23 augusti excursioner längs Umeälven och i Lyckseletrakten. Tre övernattningar i Lycksele. Avslut i Umeå söndag förmiddag. Den som vill kan välja att istället avsluta i Lycksele.

Antalet deltagare är maximerat till 50. Besökare från övriga Norden har förtur vid eventuell överbokning.

Exkursionsvärdar: Skogshistoriska Sällskapet och Skogsmuseet i Lycksele

Exkursionsavgift: Cirka 5 000 kr inklusive alla resor samt logi och mat under excursionsdagarna. Den slutliga kostnaden beror av eventuella bidrag.

Mer information och anmälan senast tisdagen den 1 maj till: Iréne Gustafson 0950-177 42. E-post: irene.gustafson@lycksele.se eller Erik Valinger 90-786 8335 eller 073-066 99 83. E-post: erik.valinger@slu.se

16
September
Tisdag

Finspång Östergötland

En bruksskogs historia

Finspångs Bruks skogar tillhör de mest väldokumenterade i landet. Via de omfattande arkiven går det att närmast i detalj följa hur de sköts genom tiderna – från Louis De Geers 1600-tal ända till idag. De här skogarna har nu blivit föremål för en vetenskaplig studie inom ramen för det stora skogsforskningsprogrammet Future Forests. Studien har gjorts av fotografen Bo Backström tillsammans med historieprofessorn Lars Östlund, SLU, och resulterade nyligen i en omfattande och mycket vacker bok.

Under excursionen kommer vi att färdas genom skogar – idag i Holmens ägo – som brukats intensivt under minst 400 år. Bland annat kommer vi att via skogvaktarnas 1800-talskort och anteckningar titta på före detta kalhyggen, skogsplantkolor, gamla kolbottnar och även fundera över varför milan på Gäddö som kolades 1641 aldrig revs.

Tisdagen 16 september, kl 10.00–ca 15.30

Samling: Risinge kyrka, som ligger strax öster om Finspång vid riksväg 51 från Norrköping.

Exkursionsvärdar: Skogshistoriska Sällskapet och Holmen.

Exkursionsledning: Bo Backström och Lars Klingström. Från Holmen medverkar Per Olsson och Erik Normark.

Anmälan senast den 9 september till: Lars Klingström, 070-523 51 70. E-post: lars@klingstrom.net.

19
September
Fredag

Jämshög Blekinge

Eken i Blekinge – historiskt och litterärt

Excursion i Blekinge på temat Salje, eken i Blekinge och ekens användning vid byggande av fästningsverk och örlogsskepp i Karlshamn. Information på Författarmuseet framför allt om Sven Edvin Salje (född 1914) och vad han skriver i sina historiska böcker om ekens användning under försvenskningstiden efter 1658. Visning av Martinson- och Saljesamlingarna på museet. Möjlighet att köpa antikvariska böcker av både Salje och Martinson.

I egna bilar går färden mot Karlshamn, som firar 350 år, via några historiskt och ekologiskt intressanta ekar. Efter lunch blir det vandring på Boön i Karlshamn under ledning av representanter för Karlshamns museum och Föreningen Castellanerna. Här byggdes örlogsskepp åren 1659-1676. Dagen avslutas på Karlshamns museum med ett föredrag av professor Per Eliasson, Malmö högskola på temat "Eek uthi stoor myckenhet – eken som resurs i det förindustriella samhället".

Fredagen den 19 september, kl 10.00–17.00

Samling i Jämshög vid Författarmuseet. Jämshög ligger i västligaste Blekinge, strax söder om Olofstrom. Kaffe serveras från kl. 09.30.

Exkursionsvärd: Skogshistoriska Sällskapet och Karlshamns museum.

Exkursionsledning: Gustav Fredriksson, Skogshistoriska Sällskapet.

Anmälan senast den 16 september till: Gustav Fredriksson, 0705-18 67 24. E-post: gustavfredriksson@telia.com.

Mora och Orsa Dalarna

De nyttjade skogen – ljud, toner och musik

En annorlunda skogshistorisk excursion i trakterna norr om Siljan ackompanjerad av musik, näverlurar och koskällor.

År 1906 arrangerade Anders Zorn den första spelmanstämman för hornblåsare med bland annat syftet att fånga upp och bevara stämmor och musik som härrörde från fåbodriften i skogarna i norra Dalarna. Under den här excursionen kommer vi att få återuppleva hur det lät under denna spelmanstämman.

Samling tisdagen den 26 augusti kl 12 30 vid Zorngården i Mora (intill kyrkan).

Avslutning onsdagen den 27 augusti cirka kl 14 vid Östra Grunubergs fåbodarna.

Dag 1. Vi besöker Zorngården, Anders och Emmas hem i Mora. Därefter tar vi oss vidare till Zorns Gammelgård där Anders Zorn bevarat ett stort antal timmergårdar och byggnader nedflyttade från fåbodarna. Här får vi vara med om ett försök att rekapitulera några inslag från den första spelmanstämman.

Vi förflyttar oss sedan till Östra Grunubergs fåbodarna, 15 km öster om Orsa, för inkvartering i fåbodstugor. Framåt kvällen serveras en fåbodmiddag ackompanjerad av traktens spelmän. Plus förstas diverse skogliga sångövningar.

Dag 2. Vi vaknar till toner från näverlurar, kohorn och koskällor och får en levande och initierad berättelse om fåbodlivet och om hur skogarna utnyttjades för djurhållning och annat för ett sekel sedan. Avslutning med lunch i det fria som tillagas av excursionsdeltagarna själva.

Exkursionsvärdar: Lars-Olof Österström, Mora, Rune Dehlén, Orsa, John-Erik Eggens, riksspelman från Rättvik

Exkursionsavgift: 900 kr för medlemmar i Skogshistoriska Sällskapet, 1 000 kr för icke medlemmar. Priset inkluderar övernattning samt måltider (middag, frukost och lunch).

Anmälan senast den 31 juli till: Rune Dehlén, Koppargränd 20, 794 30 Orsa, rune.dehlen@telia.com, 0730-77 00 23

Vi måste tyvärr dra en gräns vid 45 deltagare. Först till kvarn gäller. Välkomna!

4
November
Tisdag

Uppsala Uppland

Skogsteknisk innovation och utveckling – en högst aktuell historia ...

En stark skogsteknisk utveckling har varit ett signum för svenskt skogsbruk och en förutsättning för sektorns fortsatta stora betydelse. Den så kallade utvecklingstriangeln, där innovationer och tekniska förbättringar genererats genom nära samverkan mellan tillverkare-brukare-forskare brukar framhållas som en viktig förutsättning.

Men hur uppfattade innovatörer och tillverkare samarbetet – och konkurrensen – i utvecklingstriangeln? De som var med låter oss, genom ett antal föredrag och bildspel, följa några av 1900-talets stora skogstekniska utvecklingsprojekt.

Avslutningsvis diskuteras förutsättningarna för en vitalisering av innovationssystemet, med sikte på dagens och morgondagens utmaningar.

Tisdag den 4 november kl 10.00–16.00

Samling kl 10.00 i Sal Liljan, plan 4 på Skogforsk i Uppsala. Kaffe serveras från 09.30.

Hitta dit: Dag Hammarskjölds väg 36A, Uppsala Science Park, Uppsala.

Mötesvärd: Skogshistoriska sällskapet tillsammans med Skogforsk

Mötesledning: Jan Fryk och Rolf Björheden, Skogforsk

Anmälan senast tisdagen den 14 oktober till Marina Bräck, 018-18 85 64. E-post: marina.brack@skogforsk.se

Olofstorp: I granskogsdunklet döljer sig en tusenårig historia

Olofstorp – ett jordearv

Ett långsiktigt samarbetsprojekt mellan den ideella föreningen Leader Sjuhärad, Grovare-Fänneslunda Hembygdsförening, Sveaskog, Stiftelsen Petersson-Grebe och Stiftelsen Skogssällskapet.

Granskogen är högvuxen och tät. Det finns inte ett enda lövträd. På marken växer inget annat än mossor och kruståtel. Men marken avslöjar också att denna virkesrika granskog bär på mer historia än den själv varit med om. Mossan växer på några av de odlingsrösen som omgärdar de många små åkrarna i Olofstorps gårde.

TEXT KARIN ÖHMAN

Gården Olofstorp, Fänneslunda socken, Ulricehamns kommun, anlades för närmare tusen år sedan av en man vid just namnet Olof. Sedan dess har många livsöden passerat och historia skrivits. Från 1600-talet och fram till mitten av 1800-talets samsades vanligen två eller tre familjer på Olofstorp. Boskapslängder från 1620 visar att gården då beboddes av tre familjer och en inhyses kvinna.

TILLSAMMANS ÄGDE dessa bönder tjugo kor, nio stutar och oxar, fem hästar, sju tongetter, fjorton får och fyra grisar. Djuren leddes av vallbarn till de bästa betesmarkerna på utmarken väster om gården tillsammans med djur från ett tiotal granngårdar. Som mest betades markerna av ca 300 nötkreatur och 300 får och getter. Från 1800-talets andra hälft fanns endast en familj kvar och gårdens sista bonde, Johan Andersson, lämnade Olofstorp 1896. Trots hög aktivitet av såväl människor som djur under lång tid finns

idag inte många spår kvar av gården Olofstorp. En källaruin, en lagårdsgrund och växter som humle, syren, krusbär, akleja och äpple påminner om mänsklig existens.

MEN ÖDE ÄR DET INTE. Området håller istället på att utvecklas till en kulturhistorisk mötesplats – ett offentligt rum för forskning, utbildning, natur- och kulturupplevelser, turism och rekreation med det äldre bondesamhällets landskap, människor och djur som den röda tråden.

Åkrarna på Olofstorp brukades till "ensäde", vilket betyder att de såddes och skördades årligen utan trädesperioder. Enligt kartbeskrivningen från 1724 fick man bara dubbelt tillbaka av utsädet, men spannmålsförråden kunde drygas ut med hjälp av svedjebruket, som var vanligt förekommande i det gamla bondesamhället fram till slutet av 1800-talet. På svedjorna fick man en kortvarig men kraftfull gödslingsseffekt genom huggningen och bränningen.

Västra Sveriges Skogsvårdsförbund bildades år 1895. Förbundet har till ändamål att främja västsvenskt skogsbruk genom excursioner och seminarier, att årligen dela ut det Västsvenska skogspriset samt i övrigt verka för skogsnäringens utveckling och förståelse för dess betydelse och värde i samhället. Förbundet har idag cirka 350 ständiga medlemmar. Varje år ger förbundet ut en årskrift med referat från det gångna årets excursion och seminarier samt andra intressanta skogliga nyheter, inte minst om virkesmarknaden. Läs mer på www.vastraskogsvardsforbundet.se

Minnesord Rolf Albertsson

ROLF ALBERTSSON i Jönköping har avlidit i en ålder av nära 88 år. Han växte upp på Åby säteri intill samhället Lagan, som omgavs av överbetade, magra ljunghedar och glesa skogar. Kanske var det orsaken till att han efter realexamen började som skogspraktikant. Åren 1948-49 gick Rolf på Bjurfors skogsskola nära Avesta, där han även var kamratföreningens ordförande. Utbildningen kompletterade han 1960 vid Skogsmästarskolan i Skinnkatteberg.

ROLFS YRKESBANA blev mycket varierad. Han började som skogsindellare på Domänverket i Stockholm samt som skogsvaktare på Munksjö AB i Tiveden och Kilafors Jernverk i Hälsingland. Därefter blev han skogsförvaltare på Kilafors Trävaru AB, vilket blev inledningen till arbete i trävarubranschen. Detta ledde till Småland och det nybildade Sägverksintressenter i Jönköping. Sedan blev han företagsledare i Sannebo Trä AB, produktionschef i Anebyhus och sågverkschef i Kvillfors Träindustri.

SOM NYBLIVEN PENSIONÄR började Rolf studera lokalhistoria vid Högskolan i Jönköping. Detta ledde till skogshistoria på magisternivå vid Växjö universitet, där han skrev några uppsatser om skogslagstiftning. Här kom jag i kontakt med honom och det fortsatte med att vi skrev "När Jönköping utvecklades till en skogsindustristad", som utgavs av Skogsvårdsstyrelsen.

SÅG TIMMERFLOTTNING och de flesta ser bilden av en norrlandsälv. Men flottningen började i södra Sverige. Denna glömda pusselbit tog Rolf och Arnold Ahlbäck sig an och skrev "Flottning och flottleder i södra Sverige". Detta belönades 2011 med Skogshistoriska Sällskapets utmärkelse en Örtug. Rolf hade också medverkat i två av dess regionala excursioner med teman i ovanstående böcker. Han skrev dessutom boken "Köpsägverken i södra Sverige".

ROLF ALBERTSSON fick förra sommaren på Skogshistoriska Sällskapets excursion i Vrå uppleva sin ungdoms ljunghedar. Cirkeln var sluten.

Dag Kihlblom

KSLA har norra Europas största agrar- & skogshistoriska bibliotek.

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien
Drottninggatan 95 B
Box 6806, 113 86 Stockholm
Tel: 08-54 54 77 00
akademien@ksla.se
www.ksla.se

Skogshistoriska Sällskapet

Årsberättelse 2013

Skogshistoriska Sällskapet är en ideell förening, som verkar för att de skogshistoriska värdena uppmärksammas och bevaras, främjar skogshistorisk forskning och kunskapsutbredning och ser till att skogshistoriska kunskaper tas tillvara och nyttiggörs.

FÖR ATT FRÄMJA SITT SYFTE anordnar Skogshistoriska Sällskapet sammankomster och exkursioner, ger ut publikationer, delar ut priser, samt bedriver annan med Sällskapets syfte förenlig verksamhet. Styrelsen har under verksamhetsåret hållit tio protokollförda möten, varav sex per telefon. Två möten hölls i samband med årsstämman.

Årsstämman hölls i Stockholm den 21 mars med Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien som värd och finns rapporterad i Skogshistoriska Tidender nr 2, 2013.

Aktiviteter – exkursioner

Under året genomfördes 8 exkursioner under perioden maj till september. Dessa finns refererade i Skogshistoriska Tidender nr 2, 3 och 4.

Nordisk Skogshistorisk Konferens arrangerades i september av våra kollegor på Island. Artiklar från detta arrangemang kan läsas i Skogshistoriska Tidender nr 4.

Vi vill tacka alla exkursionsvärdar som på ett utomordentligt sätt engagerat sig och spridit kunskaper om de skogshistoriska värdena till flera hundra entusiastiska exkursionsdeltagare!

Publikationer

Skogshistoriska Tidender har utkommit med fyra nummer under 2013. Årsskriften sändes ut till medlemmarna i slutet av december.

Hemsidan kompletteras och byggs ut efterhand. Via adressen www.skogshistoria.se kan besökare anmäla medlemskap, få information om exkursioner, läsa artiklar ur Skogshistoriska Tidender och årsskrifter och söka sig vidare till skogshistoriskt intressanta företeelser.

Redaktör för publikationerna har varit Lars Klingström.

Priser

Skogshistoriska Sällskapet har instiftat, och delar årligen ut ett pris, Örtugen, för att stödja och stimulera dem – amatör eller professionell – som på olika sätt arbetar med skogshistorisk forskning. Priset består av ett diplom och en penningssumma på 5 000 kr.

Felicia Olsson tilldelades en Örtug för sitt examensarbete i biologi på Jägmästarprogrammet vid SLU med titeln "Tama djur i det vilda

– bete kring fåbodar i Jämtland från 1800-talet fram till idag".

Bengt Stjernlöf tilldelades en Örtug för sin bok "Transporter på Klarälven".

Örtugmottagarnas arbeten presenterades i Tidender nr 2.

Regionalt nätverk

Under verksamhetsåret har det regionala nätverket varit styrelsens förlängda arm och behjälpligt med att sprida information om vår verksamhet, ge förslag på exkursioner och artiklar i våra publikationer, värva medlemmar m.m. Styrelsen tackar för ett givande samarbete och för alla insatser som gjorts. Styrelsen arrangerade också ett mycket givande möte med kontaktpersonerna i samband med årsstämman.

Ekonomi

Av balansrapporten framgår att det egna kapitalet minskade med 135 132 kr till 398 997 (534 129) kr.

Projekt 2-kontot, minskade med 5 579 kr till 3 824 (9 403) kr genom slutbetalningen till Bengt Agers forskningsprojekt Skogsarbetets rationalisering och humanisering år 1900–2010.

Årets resultat blev -135 132 (-86 297) kr.

Trots ökade medlemsavgifter minskade de totala intäkterna med 14 383 kr medan kostnaderna ökade med 34 002 kr. Samtidigt minskade annonsintäkterna med 32 500 kronor på grund av att det var betydligt svårare att sälja annonsplatser.

Mindre kapital, men framför allt lägre bankränta, gjorde att ränteintäkterna minskade till 9 934 (19 825) kr. Också de frivilliga bidragen minskade något till 8 019 (12 190) kr. Balansen mellan intäkter och kostnader för exkursionerna förbättrades något till -1 630 (-5 022) kr. Målet är att nå full kostnadstäckning.

Posten Styrelsearvoden är ny för året. Tidigare har sådana arvoden bokförts under Administration. Skogshistoriska Sällskapet betalar från och med 2012 hela sekreterarens arvode (37 500 kr inkl. moms). Tidigare stod KSLA för arvodet. På grund av eftersläpning belastas 2013 också för sekreterarens arvode 2012.

Kostnaderna för Nätverket (35 334 kr) är en engångskostnad och avser rese- och logi-kostnader för medlemmarna i det regionala

nätverket vid det möte som hölls i samband med årsstämman 2013.

Kostnaden för Nordiska mötet blev 9 639 (4 679) kr. Vissa planeringskostnader inför 2014 års Nordiska möte i Umeå belastade 2013.

Kostnaderna för förlagsverksamheten – Tidender och årsskriften – minskade något till 204 544 kr (206 210 kr). Också porto- och fraktkostnaderna minskade, 61 891 (71 891) kr, främst beroende på samdistribution av Tidender nr 4 och årsskriften.

Resekostnaderna minskade något till 18 376 (24 524) kr beroende på, dels fler telefonmöten istället för fysiska möten, dels att några styrelseledamöter fått sina reskostnader betalda av sina respektive arbetsgivare.

Medlemmar

Antalet medlemmar fördelar sig enligt följande:
 Hedersmedlemmar _____ 7
 Ständiga _____ 244
 varav 197 betalar tryckningsbidrag för årsskriften
 Årsbetalande _____ 789
 varav 56 familjemedlemskap
 11 studerande
Totalt _____ 1 040

Vid förra årsskiftet var medlemsantalet 1 001. Årets nettotillskott är således 39.

Tillströmningen av nya medlemmar ökade något till 91 (89).

Från och med i år kommer familjemedlemskap att räknas som två medlemmar, istället för som tidigare en medlem. Med denna beräkningsgrund blir årets medlemsantal 1 096.

Den 20 februari 2014

För styrelsen i Skogshistoriska Sällskapet

Hans-Jöran Hildingsson

Christer Sundquist

Bengt Stenerås

Resultaträkning (kronor)

	2013	2012
Intäkter		
Medlemsavgifter		
* årsbetalande	205 110	193 861
* studerande	1 200	1 000
* årsskrift ständiga medlemmar	35 020	34 420
Annonsintäkter	101 500	134 000
Bokförsäljning	1 390	760
Frivilliga bidrag	8 019	12 190
Övriga gåvor	0	80
Exkursionsavgifter	39 200	20 026
Summa	391 439	396 337
Finansiella intäkter/kostnader		
Räntor bank	9 934	19 825
Räntekostnader		
Bankkostnader	-1 693	-1 649
Summa finansiellt	8 241	18 176
Summa intäkter	399 680	414 513
Kostnader		
Styrelsemöten	6 433	4 321
Styrelsearvoden	102 500	0
Resekostnader	18 376	24 524
Resekostnader exkursioner	3 494	4 947
Omkostnader exkursioner	37 336	23 533
Nätverket	35 334	285
Årsstämma	10 792	9 081
Ersättning annonsanskaffning	9 516	12 562
Kostnad för medlemsvärning	13 333	11 660
Kostnader hemsida	5 054	55 304
Projekt Nordiska mötet	9 639	4 679
Örtugar	10 000	11 582
Övriga belöningar	0	0
Adm. kostnader	6 562	60 451
Projektkostnader, försäkringar	0	0
Förlagsverksamhet		
* Tidender produktionskostnader	82 000	90 488
* Tidender tryckning	39 555	36 034
* Årsskrift produktionskostnader	31 517	30 000
* Årsskrift tryckning	51 472	49 468
Porto, frakt	61 899	71 891
Summa kostnader	534 812	500 810
Årets resultat	-135 132	-86 297

Balansräkning (kronor)

	2013	2012
Tillgångar		
<i>Omsättningstillgångar</i>		
Plusgiro/Affärskonto Nordea	133 068	84 394
Bankmedel	400 000	550 000
Transaktionskonto Skandiabank	250	243
Kundfordringar	270	1 350
Annonsfakturor	98 500	134 000
Upplupna inkomsträntor	500	1 565
Summa omsättningstillgångar	632 588	771 552
Summa tillgångar	632 588	771 552
Skulder och eget kapital		
Leverantörsskulder, not 1	227 757	226 500
Projekt 2	3 824	9 403
Medlemsavgifter kommande år, årsbetalande	2 010	1 080
Medlemsavgifter kommande år, ständiga	0	440
Summa kortfristiga skulder	233 591	237 423
Ingående balans eget kapital	534 129	620 426
Årets vinst/förlust	-135 132	-86 297
Summa eget kapital	398 997	534 129
Summa skulder och eget kapital	632 588	771 552

not 1: Leverantörsskulder som avser produktion, tryckning och porto för Tidender 4/13 och Årsskrift, arvode och ersättning för annonsanskaffning till kassören samt arvode för sekreterare och redaktör.

Skogshistoriska
Sällskapet

c/o Bengt Stenerås
Tullportagatan 9
532 30 Skara

Den Gamla Bilden

Är det manne en demonstration av den nya tvåmansmotorsågen som pågår? Det är ju barmark och alls inte säsong för skogsavverkning. Visserligen ligger fällda träd i bakgrunden men bilden signalerar inte i någon mån att det skulle vara "riktigt" skogsarbete som pågår. Årtalet är inte känt, men bör vara något av de sista på 1940-talet. SLU, Skogsbibliotekets arkiv.

Tvåmansmotorsågen

En hisklig maskin med kort historia

Med tanke på att den inte var särskilt vanlig finns det ovanligt många exemplar bevarade i museer och på hembygdsgårdar. Kanske för att de aldrig hann slitas ut. Kanske för att man nästan direkt såg dem som historiska.

» **NEJ, TVÅMANSMOTORSÅGEN** blev inte någon succé i de svenska skogarna. De första hade dykt upp redan strax efter första världskriget, otympliga, otillförlitliga och fullkomligt livsfarliga att använda. På 1930-talet importerades nya modeller, men som knappast heller blev operativa. Först i slutet av 1940-talet tog utvecklingen fart. Då kom tvåmanssågar av samma typ som den på bilden. Oftast var de tillverkade i USA men det dök också upp tyska sågar. Alla hade utvecklats för krigiska ändamål men skulle nu istället göra fredlig tjänst i skogen.

Skogsmuseet i Lycksele har flera sådana

här består i sina samlingar och beskriver dem så här:

”Tvåmansmotorsågarna vägde uppemot 40–50 kg och drevs av en luftkyld, bensindriven, encylindrig tvåtaktsmotor på 5–10 hk. Motorn drev i sin tur en ändlös, av olika tandtyper sammansatt, nitad kedja. Kedjan följde ett så kallat sågsvärd av stål, som var fastsatt vid motorns transmissionshus. I svärdets andra ände fanns ett handtag där hjälpsågaren höll i sågen. Det var också där som kedjan spändes och smordes.”

Många sågar hade flottörförgasare vilket gjorde att de måste hållas vågrätt för att inte

TEXT LARS KLINGSTRÖM

stanna. Därför var svärdet vridbart för att man också skulle kunna aptera stockarna. Prisskillnaderna mellan de olika tvåmansmotorsågarna var relativt stora. År 1948 kostade en Hornet, som var billigast, cirka 1 900 kr, medan en Disston betingade hela 3 500 kronor. Bästsäljaren Mall låg runt 2 500 kronor.

Med sådana priser säger det sig självt att det inte var huggarna själva som motoriserade sig. Istället köpte företagarna in sågar som de sedan hyrde ut.

Nästan vid samma tid började det också komma fram enmanssågar och dessa förpassade snart nog tvåmanssågarna till förråd och museer.

Tidender vill gärna att läsekretsen delar med sig av sådant man minns, eller har hört om den korta tid de här monstersågarna brummade i svenska skogar. Hör av er till redaktören. Kontaktpuppgifter finns på sidan 2. ●